

TÜRKLERDE DEVLET YÖNETİMİ

Türklerde Devlet Anlayışının Üç Evresi

Kağanlıklar Dönemi

İskitlerden başlayıp Karahanlı Devleti'ni de içine alan dönem.

Sultanlıklar Dönemi

Gazneli ve Büyük Selçuklu devletlerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar uzanan dönem.

Cumhuriyetler Dönemi

Türkiye, KKTC ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerini kapsayan dönem.

- Türk devletleri yaklaşık üç bin yıllık süreçte Asya, Avrupa ve Afrika'da farklı coğrafyalarda kurulmuştur.
- Günümüzde Türkler; bağımsız devletler, özerk cumhuriyetler ve azınlık toplulukları hâlinde farklı yönetim modelleriyle varlığını sürdürmektedir.

Orhun Yazıtları'nda Töre

- Orhun Yazıtları'nda il ve töre birlikte anılmıştır.
- Töre, devletin düzeni ve milletin varlığıyla ilişkilendirilmiştir.
- Kağanların görevi il ve töreyi düzenlemek olarak görülmüştür.
- Bilgelik, cesaret ve doğruluk törenin işleyişinde önemli erdemlerdir.
- Yazıtlardaki töre vurgusu Türk hukuk düşüncesinin eski köklerini gösterir.

Aile, Dil ve Ordu

Türklerin varlığını koruyan üç temel unsur

- Türklerin geniş coğrafyalara dağılmasına rağmen varlıklarını koruması aile, dil ve ordu yapısıyla ilişkilidir.
- Aile ve akrabalık bağları toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir.
- Ortak hedefler doğrultusunda hareket etmek siyasi ve sosyal bütünlüğe katkı sağlamıştır.

Aile bağları, toplumun süreklilik hafızasını taşır.

İskân Politikaları

Yerleşik hayata geçişin uzun süreci

- Osmanlı Devleti XVII. yüzyıl sonlarına kadar konargöçerleri yerleşik hayata geçirmeye yoğun çaba göstermemiştir.
- 1691'den itibaren yerleşik hayata geçirme politikaları uygulanmaya başlamıştır.
- Yerleşme süreci çok yavaş ilerlemiş ve yüzyıllarca sürmüştür.
- Yerleşik hayata geçen topluluklar gelenek ve alışkanlıklarını sürdürmüştür.

Yerleşik hayat, devlet düzeni ve ekonomik üretimle ilişkilendirilmiştir.

İslamiyet Öncesi Ekonominin Temeli

- Türkistan'ın fiziki ve iklim koşulları ekonomik yapıyı şekillendirmiştir.
- Hayvan yetiştiriciliği ve çobanlık temel geçim kaynaklarıdır.
- Konargöçer topluluklar koyun, keçi, at, deve ve sığır sürülerinden yararlanmıştır.

İmalat ve Şehir Ekonomisi

- Horasan ve Maverâünnehir gibi bölgeler madencilik ve imalat merkezleri hâline gelmiştir.
- Şehirlerde dokumacılık, dericilik, çini, kâğıt ve cam imalatı yapılmıştır.
- Üretim faaliyetleri şehir ekonomisini güçlendirmiştir.

Örgün ve Yaygın Eğitim

- Örgün eğitim, okullarda planlı ve programlı şekilde yürütülür.
- Türklerde örgün eğitimin Uygur Devleti ile başladığı düşünülür.
- Destanlar, efsaneler ve yazıtlar yoluyla törenin aktarılması yaygın eğitime örnektir.

Sayfa 58 - Hukukun toplum için bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması hakkında geçmişten günümüze hangi çıkarımlara ulaşılabilir?

Cevap: Toplum hayatı düzen ve kurallar olmadan sürdürülemez. Hukuk; adaleti gerçekleştirmek, hak ve borçlar arasında denge kurmak, bireyi ve toplumu korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Toplumsal şartlar değiştikçe hukuk hükümlerinin de değişmesi, hukukun yaşayan ve ihtiyaçlara uyum sağlayan bir kurum olduğunu gösterir.

Sayfa 72 - 1. Şer'i ve örfi hukuk arasındaki temel farklar nelerdir?

Cevap:

Ölçüt	Şer'i Hukuk	Örfi Hukuk
Kaynak	Kur'an, sünnet, icma ve kıyas	Örf, âdet, Türk töresi, ferman ve kanunnameler
Amaç	İlahi adaleti ve dinî düzeni sağlamak	Devlet düzeni ve kamu yararını korumak
Alan	Aile, miras, ibadet ve toplumsal ilişkiler	İdare, vergi, askerlik, ekonomi ve ceza
Değişim	İcma ve kıyasla sınırlı değişim	Yönetim ihtiyaçlarına göre daha esnek değişim

Sayfa 208 - Türklerdeki eğitim uygulamalarında devlet anlayışı mı, yaşam tarzı mı daha etkili olmuştur? Tartışınız.

Cevap:

- İlk dönemlerde yaşam tarzı daha belirleyicidir; bozkır hayatı güçlü, savaşçı ve hareketli bireyler yetiştirmeyi gerektirmiştir.
- Devlet anlayışı da önemlidir; yazıtlar aracılığıyla halka devlet düzeni, birlik ve sorumluluk bilinci aktarılmıştır.
- Bu nedenle Türklerde eğitim, hem yaşam tarzının ihtiyaçlarından hem de devletin sürekliliğini koruma düşüncesinden etkilenmiştir.

Sayfa 260 - El sanatları alanındaki değişimlerin nedenlerini ve sonuçlarını yazınız.

Cevap:

Deęişimin Nedenleri

- Konargöçer hayatın taşınabilir ve kullanışlı eşyalara ihtiyaç doğurması.
- Maden işçiliği, dokumacılık ve ahşap işçiliğinde gelişmiş tekniklerin kullanılması.
- Uygur ve Selçuklu sanat birikiminin İslam sanatıyla kaynaşması.
- Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'nın ucuz ve seri üretim mallarıyla rekabet edilmesi.
- Modernleşme döneminde sanat eğitiminin kurumlaşması.

Değişimin Sonuçları

- Kılıç, ok ucu, mızrak, dokuma ve ahşap eşyalarda gelişmiş işçilik ortaya çıkmıştır.
- Hayvan üslubu, minyatür ve çini sanatında yeni anlamlar kazanmıştır.
- Geleneksel zanaatlar zamanla modern tasarım ve millî sanayi anlayışıyla birleşmiştir.
- Çini, halı, kilim ve dokuma motifleri günümüz tasarımlarında yaşamaya devam etmiştir.

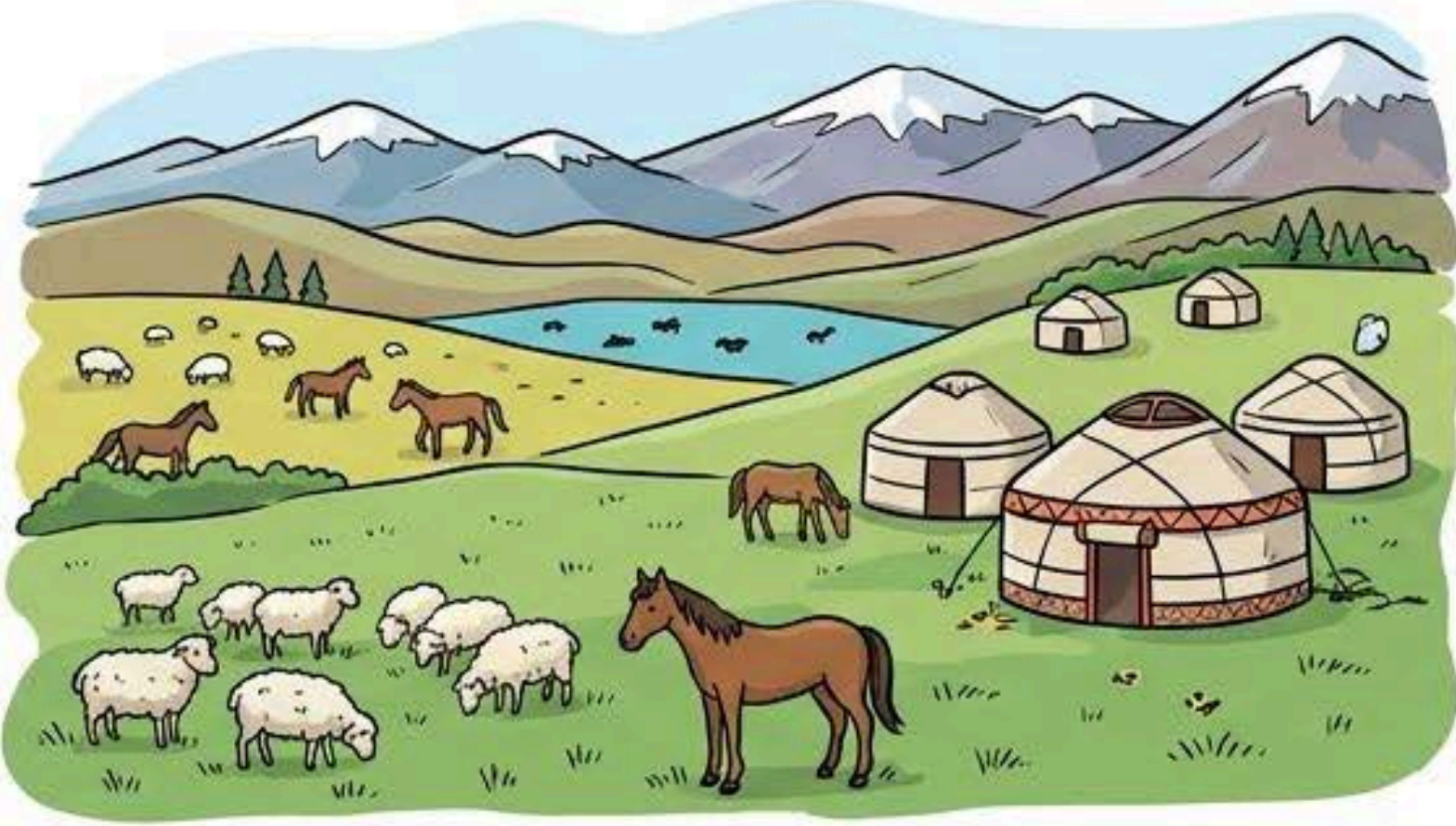
CİHAN HÂKİMİYETİNDEN NİZAM-I ÂLEM'E

Sınav Notu: Kızılalma statik (sabit) coğrafi bir yer değildir. Devletin gücüne ve zamanın şartlarına göre sürekli güncellenen **dinamik bir hedeftir.**

GÖÇEBE VE YERLEŞİK HAYAT

Konargöçer Yaşam

İklim ve coğrafya gereği temel geçim kaynağı Hayvancılıktır. Yazın Yaylak (serin), kışın Kışlak (korunaklı) bölgelerine göç edilir. Osmanlı'da bu topluluklara Yörük, Türkmen, Göçer denmiştir.

Yerleşik Hayata Geçiş

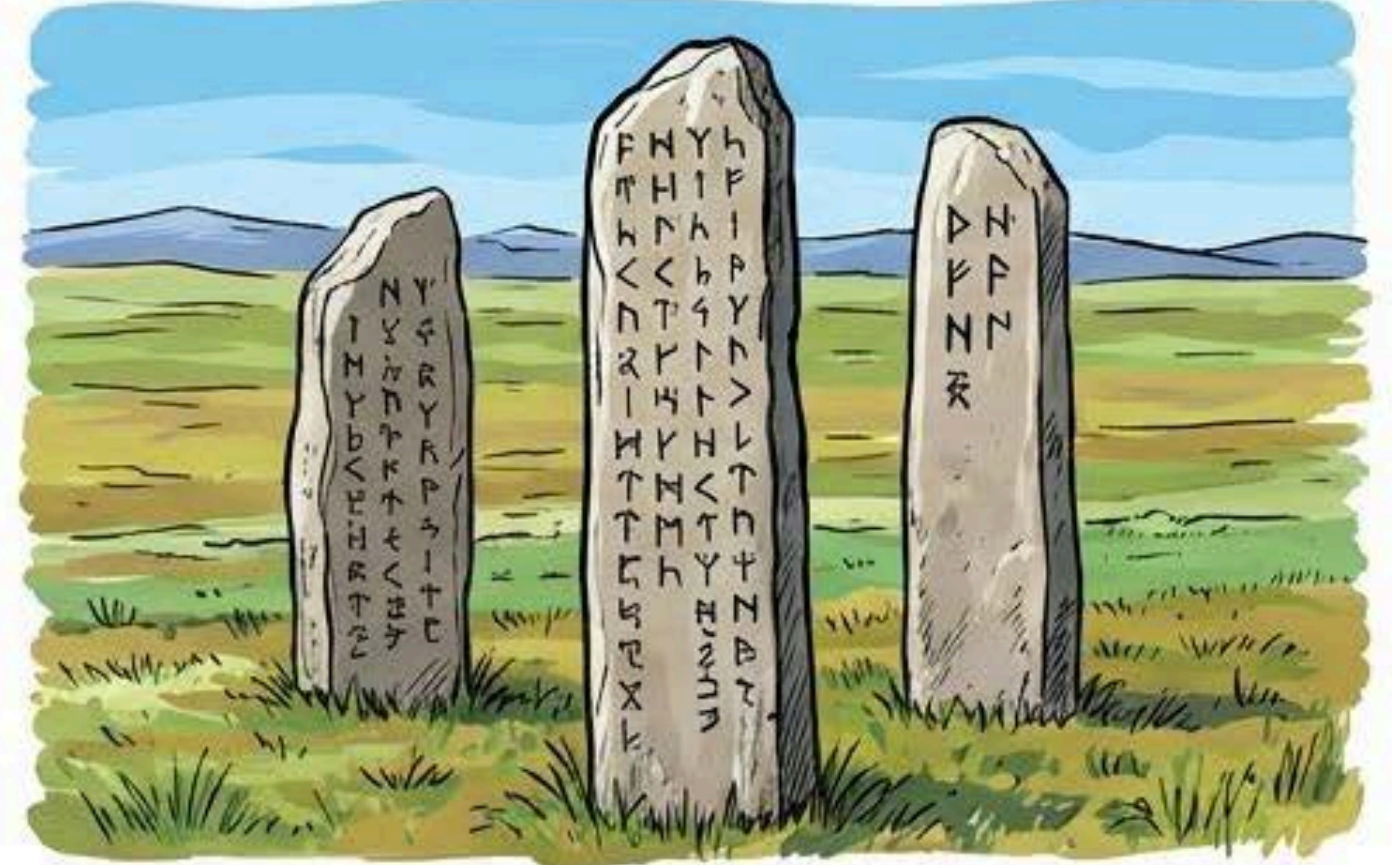
Temel geçim kaynağı tarım ve ticarettir. Kitleler halinde yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti Uygurlar'dır (Örn: Ordubalık, Beşbalık). Selçuklu ve Osmanlı, devleti kontrol etmek için göçebeleri İskan politikasıyla köylere bağlamıştır. Göçebelerden Âdet-i Ağnam (koyun vergisi) alınmıştır.

Bozkırın İlk Kalıntıları ve Yazı

Altın Elbiseli Adam

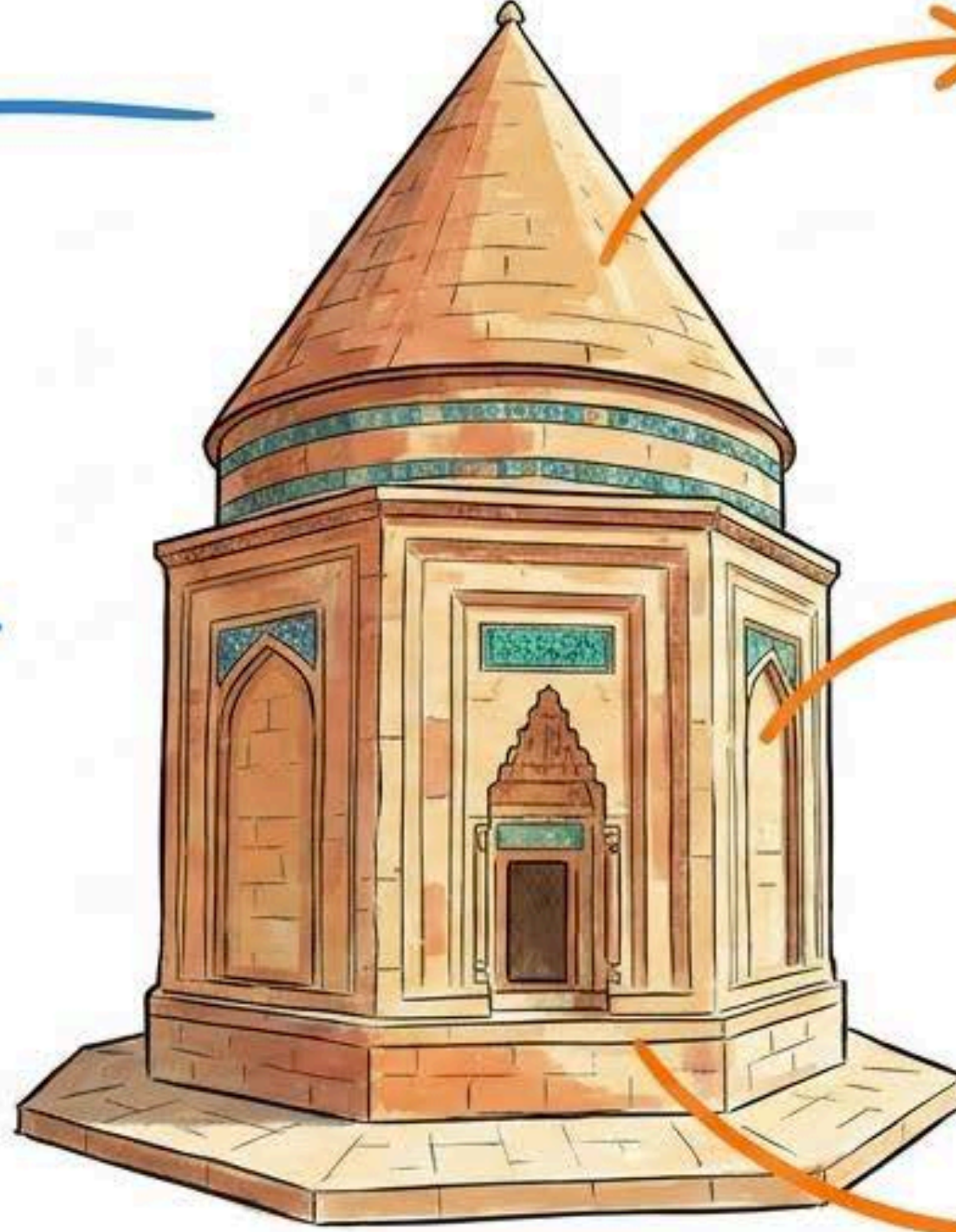
- Kazakistan **Esik Kurganı'nda** bulundu.
- MÖ 5. yüzyıla ait, binlerce altın parçadan oluşan zırh.
- * **ÖSYM Notu:** Türklerin **madencilik ve kuyumculukta** ne kadar ileri gittiğinin en büyük kanıtıdır.

Orhun Yazıtları (Göktürk Kitabeleri)

- **Göktürkler** tarafından 38 harfli sistemli ilk alfabe ile yazıldı.
- Türk tarihinin bilinen **ilk yazılı eseridir**.
- Örgün eğitim yapıldığını ve devletin halka hesap vermesini kanıtlar.

Mimari: Türk-İslam Dönemi

Karahanlılar: İlk Türk-İslam eserleri. Örn: **Arapata Türbesi** (978).

Kervansaraylar ve tuğla süslemeleri.

Konik çatı
(Çadır formunun taşa yansması)

Sekizgen veya silindirik gövde

Eski kurgan
geleneğinin devamı olan alt mezar odası

Selçuklular: Cami, medrese, hastane ve kervansaraylarla Anadolu'yu bir kültür merkezine dönüştürdüler.